

IZMEĐU EKONOMSKOG RAZVOJA I OČUVANJA KULTURNOG IDENTITETA PROSTORA: ULOGA SEOSKOG TURIZMA

Marina Vesić¹

Apstrakt. Privredni razvoj i turistička ekspanzija često se danas posmatraju kao pretnja očuvanju prostora i kulturnog nasleđa, posebno u osetljivim ruralnim sredinama. Savremeni način i stil života upućuju na okrepljene i oporavak čovekovog tela i duha putovanjem i boravkom na „čistom seoskom vazduhu“. Masovni turizam i nesavesno ponašanje turista mogu narušiti prirodni i kulturni identitet lokalnih zajednica. Glavno pitanje je u kojoj meri i na kakav način treba razvijati turizam bez bojazni da će narušiti postojeće vrednosti i kulturna obeležja određenog prostora?! Predstavljajući dobar model održivosti, seoski turizam može imati važnu ulogu u usklađivanju ekonomskih interesa sa potrebom zaštite prirodnog i kulturnog identiteta prostora.

Cilj ovog rada jeste da se analizira značaj seoskog turizma u balansiranju između privrednog razvoja sa jedne i očuvanja prostora i kulturnog nasleđa sa druge strane, uvažavajući principe održivog razvoja. Metodološki rad će se zasnivati na analizi relevantne literature i prikazu primera dobre prakse seoskog turizma u Srbiji. Osnovna zamisao je ukazati na činjenicu da seoski turizam itekako predstavlja pogodan vid turizma u ruralnim prostorima, koji adekvatnim planskim razvojem i usmeravanjem kroz korišćenje već postojećih resursa, revitalizacijom tradicionalne arhitekture i očuvanjem lokalnih vrednosti, može doprineti ekonomskom osnaživanju lokalne zajednice, bez ugrožavanja kulturnih i prostorno-ambijentalnih vrednosti.

Ključne reči: seoski turizam, kulturno nasleđe, održivi razvoj, zaštita prostora.

BETWEEN ECONOMIC DEVELOPMENT AND PRESERVATION OF CULTURAL IDENTITY OF SPACE: THE ROLE OF RURAL TOURISM

Abstract. Today, economic development and the expansion of tourism are often perceived as a threat to the preservation of space and cultural heritage, especially in sensitive rural areas. Contemporary lifestyles increasingly emphasize the need for physical and spiritual recovery through travel and stays in a clean rural environment. However, mass tourism and irresponsible tourist behavior can negatively affect the natural and cultural identity of local communities. The key question is to what extent and in what manner tourism can be developed without jeopardizing the existing values and cultural characteristics of a particular area?! As a sustainable model of development, rural tourism can play an important role in harmonizing economic interests with the need to protect the natural and cultural identity of a given space.

¹ Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet, Studentski trg 3/3,
orcid.org/0000-0002-9117-270X, e-mail: marina.vesic@gef.bg.ac.rs

The aim of this paper is to analyze the significance of rural tourism in balancing economic development on the one hand and the preservation of space and cultural heritage on the other, while respecting the principles of sustainable development. The research methodology is based on an analysis of relevant literature and the presentation of examples of good practice in rural tourism in Serbia. The central idea of the paper is to highlight that rural tourism represents an appropriate form of tourism for rural areas. Through carefully planned development, the use of existing resources, the revitalization of traditional architecture, and the preservation of local values, rural tourism can contribute to the economic empowerment of local communities without endangering cultural, spatial, and environmental values.

Keywords: rural tourism, cultural heritage, sustainable development, spatial protection.

UVOD

Interesovanje za rekreaciju u ruralnim (seoskim) predelima počelo je intenzivno da raste u 21. veku, upravo kao reakcija na pritisak sve intenzivnije urbanizacije i industrijalizacije. U prilog tome stoje podaci da globalni turizam poslednjih godina pokazuje snažan rast interesovanja za ruralne i prirodne prostore kao turističke destinacije, što je povezano sa trendovima održivog turizma, ekoturizma i autentičnih iskustava. Globalno tržište ruralnog turizma procenjeno je na 97,8 milijardi USD u 2024. godini, uz godišnju stopu rasta od 7,4%, a procene pokazuju da će vrednost ovog tržišta dostići 131,47 milijardi USD do 2028. godine (<https://www.globenewswire.com/news-release/2024/12/05/2992190/28124/en/Rural-Tourism-Industry-Report-2024-2028-and-2033.html>). Rast tržišta ruralnog turizma prvenstveno je vođen rastućom potražnjom za autentičnim seoskim iskustvima i individualizovanim doživljajima, sve većim usvajanjem održivog turizma zasnovanog na prirodi i snažnim vladinim inicijativama koje promovišu razvoj ruralne ekonomije i turizma zasnovanog na zajednici (<https://www.marketresearch.com/Global-Industry-Analysts-v1039/Rural-Tourism-42752076/>). U tom kontekstu, seoski turizam se javlja kao značajna alternativa masovnom turizmu i kao sredstvo revitalizacije sela.

Ruralna područja u savremenim društveno-ekonomskim uslovima suočavaju se sa brojnim izazovima, među kojima se posebno izdvajaju depopulacija, ekonomska stagnacija i nedovoljno iskorišćeni razvojni potencijali. U tom kontekstu, turizam se sve češće prepoznaje kao značajan instrument revitalizacije ruralnih prostora, koji može doprineti diverzifikaciji ekonomskih aktivnosti i unapređenju kvaliteta života lokalnog stanovništva. Međutim, razvoj turizma mora poštovati tradiciju i kulturnu baštinu, lokalno stanovništvo i očuvanje autentičnosti sela, koji su ključni za održivost (Yanan, Ismail, Aminuddin, 2024). Posebno mesto u tom procesu zauzima seoski turizam, koji se zasniva na valorizaciji prirodnih resursa, tradicionalne kulture i autentičnog načina života ruralnih zajednica (Đorđević-Milošević, Milovanović, 2012).

Razvoj seoskog turizma istovremeno otvara pitanje odnosa između ekonomskog razvoja i očuvanja kulturnog identiteta prostora. Sa jedne strane, turizam može predstavljati značajan pokretač lokalnog ekonomskog razvoja kroz stvaranje novih radnih mesta, povećanje prihoda domaćinstava i razvoj lokalnih proizvoda. Sa druge strane, intenzivna turistička valorizacija ruralnih prostora može dovesti do komercijalizacije tradicije i transformacije autentičnih kulturnih obrazaca. Kako bi predstavljao dobar model održivosti, seoski turizam se mora posmatrati kao most između privrednog razvoja i zaštite prostora. Ćurčić i Mirković Svitlica (2021) ističu da seoski turizam predstavlja značajan endogeni faktor lokalnog i regionalnog razvoja, jer omogućava ekonomsku diverzifikaciju, smanjenje regionalnih disparitacija, očuvanje tradicije i poboljšanje kvaliteta života u selima.

Srbija raspolaže značajnim potencijalima za razvoj seoskog turizma, koji proizlaze iz očuvanog prirodnog okruženja, bogatog kulturnog nasleđa i raznovrsnih ruralnih pejzaža. Istraživanje koje su sprovedli Wang, Zhang i Liu (2024) ukazuje da masovni turizam i povećan

broj turista mogu dovesti do erozije autentičnih kulturnih normi i pritisaka da se tradicija prilagodi turističkim očekivanjima. Zbog toga, strateško planiranje ruralnog turizma se nameće kao ključno, jer je usmereno i na ekonomski rast i na održivi razvoj. Održivi ruralni razvoj je neophodan za očuvanje i unapređenje resursa, dok ekonomski rast doprinosi boljem životnom standardu stanovništva. Tako shvaćen, ruralni (seoski) turizam može predstavljati jedan od ključnih mehanizama za jačanje održivosti lokalnih zajednica i turističkih prostora u Srbiji (Čurčić et al., 2021).

Cilj ovog rada je da analizira ulogu seoskog turizma u ekonomskom razvoju ruralnih područja Srbije, sa posebnim osvrtom na njegov doprinos očuvanju kulturnog identiteta prostora. U radu se primenjuje metoda studije slučaja na primerima odabranih ruralnih turističkih destinacija, kako bi se identifikovali modeli razvoja koji uspešno povezuju turizam, lokalnu ekonomiju i kulturno nasleđe.

PREGLED LITERATURE I OSNOVNI POKAZATELJI RAZVOJA RURALNOG (SEOSKOG) TURIZMA U SRBIJI

Literatura nudi brojne definicije ruralnog razvoja i turizma, koncentrišući se na različite aspekte i razmatranja. Jednu od prvih definicija daje Lane (1994), koji ističe da ruralni turizam podrazumeva turističke aktivnosti koje se odvijaju u ruralnim područjima i koje su po svom obimu, karakteru i funkciji usklađene sa tradicionalnim načinom života na selu, uključujući poljoprivredu, šumarstvo i društvenu organizaciju seoskih zajednica.

Seoski turizam se javlja kao uži pojam u okviru ruralnog turizma i najčešće je upotrebljavan termin u turizmu, odnosno privredi u Srbiji. Seoski turizam obuhvata aktivnosti koje su direktno vezane za život u selu, tradiciju, gastronomiju, folklor i usluge smeštaja u domaćinstvima (Đurović, Cvejić, 2011). Za razliku od masovnog turizma, seoski turizam karakteriše manji obim posetilaca, personalizovana usluga i naglasak na autentičnom doživljaju.

Seoski turizam se može posmatrati kao specifičan i kompleksni oblik turizma koji se odvija u ruralnim područjima, povezujući elemente poljoprivredne proizvodnje, kulturne baštine i prirodnih resursa u jedinstvenu turističku ponudu. Njegov razvoj proizilazi iz težnje savremenog društva ka održivom korišćenju prostora, očuvanju tradicije i diverzifikaciji ekonomskih aktivnosti na selu.

Cvijanović i Gajić (2024) navode da ruralna područja u Republici Srbiji zauzimaju približno 85% ukupne teritorije zemlje i u njima živi oko 55% ukupnog stanovništva, što ukazuje na izrazito ruralni karakter prostorne i demografske strukture države. Na osnovu podataka iz rada Terzić, Jovičić Vuković i Petrevska (2024), prema statističkim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije, u 2020. godini registrovano je ukupno 631 ruralno turističko domaćinstvo sa približno 1.500 raspoloživih kreveta, u kojima je u istoj godini boravilo 11.355 domaćih i 318 stranih turista. U narednom periodu, do 2022. godine, došlo je do značajnog rasta broja ruralnih turističkih kapaciteta, tako da je broj domaćinstava porastao na 712, uz 4.857 kreveta, što je rezultiralo prijemom 29.119 turista i ostvarivanjem 117.320 noćenja, od čega su 21.859 noćenja realizovali strani gosti. Ovi podaci ukazuju na kontinuirani rast u segmentu ruralnog turizma u Srbiji i povećanu potražnju za ruralnim smeštajem, što naglašava njegov značaj za održivi regionalni razvoj. Prema podacima sa sajta serbia-business.eu/, broj registrovanih domaćinstava u 2024. godini porastao je na 1.350. Zapadna Srbija predstavlja vodeći region u razvoju seoskog turizma u Republici Srbiji, što potvrđuje visoka koncentracija registrovanih seoskih turističkih domaćinstava (više od 60%), značajan udeo u ukupnom turističkom prometu (preko 40% turista i blizu 50% noćenja), kao i bogatstvo prirodnih resursa, očuvana tradicionalna kultura i razvijena turistička infrastruktura (Panić, Vujko, Knežević, 2024).

METODOLOGIJA

U ovom radu primenjen je kvantitativni pristup u kombinaciji sa deskriptivnom analizom i komparativnom studijom slučaja, sa ciljem istraživanja razvoja seoskog turizma u Srbiji. Analiza je fokusirana na sela kod kojih je evidentiran pozitivan skor turističkog razvoja i očuvanja kulturnog identiteta prostora. Pri izboru studija slučaja korišćena je dostupna literatura, statistički podaci i zvanične informacije, kako bi se prikazali reprezentativni primeri iz različitih regiona Srbije.

Višestruka (komparativna) studija slučaja omogućava detaljnu analizu konkretnih primera razvoja seoskog turizma u Srbiji i procenu njihovog uticaja na lokalni ekonomski razvoj i očuvanje kulturnog identiteta prostora. Izabrana sela su odabrana na osnovu kriterijuma: geografskog položaja, nivoa razvijenosti seoskog turizma sa ekonomskim efektima za lokalnu zajednicu, očuvanosti kulturnog identiteta prostora, kao i potencijala da privuku različite segmente turista. U tabeli 1 prikazani su izdvojeni primeri koji su uključeni u analizu i koji predstavljaju reprezentativne modele održivog razvoja seoskog turizma u različitim regionima Srbije.

STUDIJA SLUČAJA: PRIMERI DOBRE PRAKSE U RAZVOJU RURALNOG (SEOSKOG) TURIZMA U SRBIJI I DISKUSIJA

Srbija je zemlja ruralnog karaktera i jedna je od najagrarnijih zemalja u Evropi. Ruralni razvoj, kao jedna od oblasti regionalne politike, ključni je instrument restrukturiranja poljoprivrednog sektora i treba da bude usmeren na strateško korišćenje potencijala turistički atraktivnih sela (Đenadić, Muhi, Jovanović, 2016). U ruralnom turizmu najčešće dominiraju pojedinačna ili porodična preduzeća koja koriste sopstveni rad i posluju u relativno malom obimu, ali se lako prilagođavaju tržišnim promenama i poslovanje šire postepeno, bez izraženog rizika, zbog čega je uloga preduzetnika od vitalnog značaja za razvoj seoskog turizma i unapređenje ekonomskog i društvenog blagostanja lokalnih zajednica (Terzić, Jović Vuković, Petrevska, 2024). Izgradnja etno-sela, revitalizacijom postojećih tradicionalnih seoskih kuća i uključivanje domaće gastronomske ponude, predstavlja značajan korak u razvoju seoskog turizma Srbije (Николић, 2024).

Tabela 1. Analiza odabranih turističkih destinacija seoskog turizma u Srbiji

<i>Naziv turističke destinacije</i>	<i>Geografski položaj u Srbiji</i>	<i>Vremenski period aktiviranja u turizmu</i>	<i>Glavne kulturne turističke vrednosti prostora</i>	<i>Ekonomski uticaj razvoja turizma / očuvanje kulturnog identiteta</i>
Mokra Gora	Zapadna Srbija, Zlatiborski okrug	Snažan turistički razvoj od 2003-2004.	Železnica Šarganska osmica, Drvengrad, filmski festival Kustendorf	Visok (jedna od najposećenijih seoskih destinacija u Srbiji) / Visoko
Zlakusa	Zapadna Srbija, Zlatiborski okrug	turistički razvoj od 1990-ih, posebno nakon 1994.	Tradicija grnčarstva stara više od 300 godina; lončarski zanat; razvoj etno parka „Terzića avlija“, radionice keramike, manifestacije	Srednji / Visoko (očuvana tradicionalna keramika i zanatstvo)

Rajačke pimnice (Negotin)	Istočna Srbija, Negotinska krajina	Intenzivniji turistički razvoj od 1990-ih i 2000-ih	Vinski podrumi građeni 18–19. vek; oko 270 vinskih podruma (oko 60 aktivno); tradicionalna arhitektura, degustacije vina, vinske manifestacije	Srednji / Srednji (pritisak tokom manifestacija)
Salaši u Bačkoj (npr. Salaš 137)	Vojvodina, Bački region, okolina Novog Sada	Uglavnom od 1990-ih i 2000-ih	Salaši kao poljoprivredna gazdinstva razvijaju se 18–19. vek; vojvođanska gastronomija, vožnja fijakerom, jahanje konja, etno ambijent	Srednji / Srednji (umerena transformacija identiteta salaša)

Izvor: (Autor, na osnovu dostupne literature i podataka)

Komparativna analiza četiri seoske turističke destinacije u Srbiji, ukazuje na različite modele razvoja ruralnog turizma zasnovane na specifičnim prirodnim, kulturnim i istorijskim resursima prostora. Iako se radi o različitim geografskim i kulturnim regionima Srbije, zajedničko im je to što razvoj seoskog turizma počiva na valorizaciji lokalnih resursa i autentičnih kulturnih vrednosti.

Mokra Gora predstavlja primer destinacije sa najizraženijim turističkim razvojem i najvećim ekonomskim efektima, što je posledica integracije kulturnih, infrastrukturnih i manifestacionih sadržaja. Dodatnu potvrdu turističkog značaja predstavlja i međunarodno priznanje koje je selo dobilo u Madridu, 2021. godine, kroz inicijativu *Najbolje turističko selo na svetu*, koju dodeljuje Svetska turistička organizacija – UNWTO. Dakle, turizam u ovom području doprinosi diverzifikaciji lokalne ekonomije kroz razvoj različitih turističkih aktivnosti i uključivanje lokalne zajednice u održive prakse, potvrđujući tezu da seoski turizam može predstavljati značajan faktor revitalizacije ruralnih područja. Za razliku od Mokre Gore, Zlakusa razvija turizam prvenstveno na osnovu očuvanja tradicionalnog zanatstva, pri čemu je lončarski zanat formalno priznat kao nematerijalno kulturno nasleđe Srbije, 2012. godine, a nalazi se i na UNESCO-voj Reprezentativnoj listi nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva od 2020. godine (<https://nkns.rs/cyr/popis-nkns/zlakuska-loncharija>), što doprinosi očuvanju autentičnosti prostora i kulturnog identiteta, istovremeno pružajući ekonomske mogućnosti lokalnoj zajednici. Rajačke pimnice predstavljaju specifičan oblik kulturnog pejzaža zasnovanog na vinskoj tradiciji i istorijskoj arhitekturi vinskih podruma, ali njihov turistički razvoj ostaje umeren, delimično zbog sezonalnosti manifestacija i ograničenih infrastrukturnih kapaciteta. Slično tome, salaši u Bačkoj predstavljaju primer transformacije tradicionalnih poljoprivrednih gazdinstava u turističke objekte, pri čemu se turistička ponuda zasniva na gastronomiji, rekreaciji i autentičnom vojvođanskom ambijentu, ali uz određeni stepen komercijalizacije identiteta prostora (istovremeno otvara nove izvore prihoda i omogućava održivu valorizaciju kulturnih i gastronomskih resursa). Posmatrano u celini, ovi primeri pokazuju da seoski turizam može biti efikasan mehanizam za revitalizaciju ruralnih područja, pod uslovom da se razvija na način koji istovremeno čuva kulturnu autentičnost i doprinosi ekonomskom razvoju.

U analizi seoskog turizma u Srbiji važno je uočiti da se većina ovih destinacija turistički aktivira tek krajem 20. i početkom 21. veka, najčešće kroz revitalizaciju kulturnog nasleđa, razvoj etno-kompleksa i muzeja na otvorenom, manifestacije i tematski turizam (vino, zanati, film, etno kultura). To potvrđuje da je savremeni razvoj seoskog turizma u Srbiji relativno nov fenomen, ali sa značajnim potencijalom za održivi razvoj ruralnih područja.

Autori Godovkyh, Fyall i Pizam (2025) ističu da strategije razvoja turizma ne smeju biti fokusirane isključivo na ekonomski rast, već moraju uzeti u obzir emocionalne, socijalne i kulturne potrebe lokalnih stanovnika, kako bi se ojačao osećaj pripadnosti i zaštito kulturni identitet. Takođe, naglašavaju važnost uključivanja lokalnog stanovništva u procese planiranja i upravljanja turizmom kako bi se izbeglo nametanje turističkih modela koji remete tradicionalne kulturne obrasce. Borović, Stojanović i Cvijanović (2022), upozoravaju da nekontrolisani ili neodrživi razvoj može izmeniti vizuelni i kulturni identitet ruralnih destinacija i poremetiti funkcionisanje lokalnih zajednica, kao što je to primećeno u nekim selima opštine Čajetina.

Studija koju su sprovedi Pavlović et al. (2016) analizira transformaciju vinske tradicije i turizma u Negotinskoj krajini i ukazuje da razvoj turizma može dovesti do promena u tradicionalnim praksama i načinu predstavljanja kulturnog nasleđa turistima. Međutim, novija studija, o turističkoj prezentaciji vinskih podruma u Rajcu, naglašava da se ovi lokaliteti percipiraju kao značajan deo lokalnog identiteta i kulturnog nasleđa, te da im se pristupa sa održivog aspekta, uz stav da je uključivanje lokalne zajednice ključno za očuvanje autentičnosti i sprečavanje prekomerne komercijalizacije (Đukanović et al., 2021).

U ekonomskom smislu seoski turizam je posebno značajan za one ruralne regione u kojima su druge investicione mogućnosti ograničene, jer omogućava stvaranje novih radnih mesta i smanjenje regionalnih nejednakosti (Čurčić, Mirković Svitlica, 2021). Autori Vesić et al. (2022), ističu da je ruralni turizam prepoznat kao jedan aspekt održivog ekonomskog rasta i socio-kulturnog razvoja ruralnih područja Zapadne Srbije. Li, Ismail i Aminuddin (2024), preporučuju da razvoj turizma u tradicionalnim selima bude prilagođen specifičnim potrebama tih zajednica, a ne isključivo turističkim očekivanjima. Prioritet treba da bude očuvanje zajedničkih vrednosti i uključivanje lokalne zajednice u planiranje i odlučivanje. Ovo podrazumeva podsticanje različitih tradicionalnih načina zarade, što doprinosi očuvanju autentičnosti sela i razvoju međusobno korisnog odnosa između zajednice i turizma. Uključivanje lokalne zajednice u procese planiranja i razvoja turizma smatra se jednim od ključnih faktora za postizanje ravnoteže između ekonomskih koristi turizma i očuvanja identiteta destinacije (Lane, 1994; García-García et al., 2023).

ZAKLJUČAK

Analiza odabranih primera dobre prakse, koje su istovremeno i jedne od najrazvijenijih destinacije seoskog turizma u Srbiji, pokazala je da očuvanje kulturnog identiteta prostora ne predstavlja prepreku ekonomskom razvoju, već može biti njegov ključni pokretač. Visok ekonomski uticaj ocenjen je jedino kod Mokre Gore, ali mnogo veći rizik može biti kod vojevođanskih salaša, pa i Rajačkih pimnica, zbog primećene tendencije ka većoj turistifikaciji lokalnih sadržaja u cilju privlačenja različitih segmenata turističke tražnje. Zbog toga, razvoj seoskog turizma zahteva pažljivo planiranje zasnovano na principima održivog razvoja i aktivnom učešću lokalnih zajednica, a modeli turizma koji uključuju lokalnu zajednicu (community-based tourism) sve više pokazuju svoj potencijal.

U cilju daljeg razvoja seoskog turizma u Srbiji, neophodno je uspostaviti integrisane razvojne politike koje će povezati turizam, poljoprivredu, zaštitu kulturnog nasleđa i regionalni razvoj. Samo kroz uravnotežen odnos ekonomskih interesa i zaštite kulturnog identiteta moguće je obezbediti održiv i konkurentan razvoj seoskog turizma u Srbiji.

Buduća istraživanja mogla bi se fokusirati na dugoročne efekte različitih modela razvoja seoskog turizma baziranih na očuvanje kulturnog identiteta i socio-ekonomski razvoj lokalnih zajednica, uz analizu potencijalnih konflikata između turističke eksploatacije i autentičnosti prostora. Takođe, značajno bi bilo ispitati uticaj uključivanja lokalnog stanovništva u planiranje i upravljanje seoskim turizmom.

LITERATURA

- Borović, S., Stojanović, K., Cvijanović, D. (2022). The future of rural tourism in the Republic of Serbia. *Economics of Agriculture*, 69(3), pp 925–938.
- Vesić, M., Savić, M., Pavlović, S., Bolović, J. (2022). Sustainability-focused rural tourism development in Western Serbia. *Bulletin of the Serbian Geographical Society*, 102(1), pp 87–106.
- García-García, A. R., Jacobo-Hernández, C. A., Ochoa-Jiménez, S., Valdez-del Río, S. (2023). Sustainable development and tourism: A review of the literature in Web of Science from 2001 to 2020. *Sustainability*, 15(24), 16805. <https://doi.org/10.3390/su152416805>
- Godovykh, M., Fyall, A., Pizam, A. (2025). Exploring the impacts of tourism on the well-being of local communities. *Sustainability*, 17(13), 5849. <https://doi.org/10.3390/su17135849>
- Đenadić, M., Muhi, B., Jovanović, D. V. (2016). Rural tourism – Serbia's missed chance. *Economics of Agriculture*, 63(2), pp 515–529.
- Đorđević-Milošević, S., Milovanović, J. (2012). Održivi turizam u funkciji ruralnog razvoja: Mala poljoprivredna gazdinstva i ruralni turizam u Srbiji. Lighthouse Studio d.o.o., Beograd.
- Đukanović, Z., Živković, J., Radosavljević, U., Lalović, K., Jovanović, P. (2021). Participatory urban design for touristic presentation of cultural heritage sites: The case of Negotinske pivnice (wine cellars) in Serbia. *Sustainability*, 13(18), 10039. <https://doi.org/10.3390/su131810039>
- Đurović, D., Cvejić, S. (2011). Ruralni turizam kao činilac ruralnog razvoja. U Održivi turizam u funkciji ruralnog razvoja. Zajednički program Ujedinjenih nacija u Srbiji, Beograd.
- Lane, B. (1994). What is rural tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1–2), pp 7–21.
- Li, Y., Ismail, M. A., Aminuddin, A. M. (2024). How has rural tourism influenced the sustainable development of traditional villages? A systematic literature review. *Heliyon*, 10(4), e25627. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e25627>
- Николић, И. (2024). Интегративни модел ревитализације традиционалних сеоских кућа у Сиринићкој жупи. Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду – Факултет техничких наука, Нови Сад.
- Pavlović, S., Belij, M., Belij, J., Ilinčić, M., Mihajlović, B. (2016). Negotin wine region, then and now – The role of tourism in revitalising traditional winemaking. *Anthropological Notebooks*, 22(1), pp 75–90.
- Panić, A., Vujko, A., Knežević, M. (2024). Rural tourism impact on the life quality of the local community: A case study of Western Serbia. *Deturope*, 16(2), pp 82–100.
- Terzić, A., Jovičić Vuković, A., Petrevska, B. (2024). Seasonality and rurality: Second homes and tourism in rural areas of Serbia. *Economics of Agriculture*, 71(4), pp 1191–1207. <https://doi.org/10.59267/ekoPolj24041191T>
- Ćurčić, N., Mirković Svitlica, A. (2021). Diversification of rural economy in the function of balanced regional development of the Republic of Serbian. *International Journal of Economic Practice and Policy*, 18(1), pp 48–63. <https://doi.org/10.5937/skolbiz1-35204>
- Ćurčić, N., Mirković Svitlica, A., Brankov, J., Bjeljac, Ž., Pavlović, S., Jandžiković, B. (2021). The role of rural tourism in strengthening the sustainability of rural areas: The case of Zlakusa Village. *Sustainability*, 13(12), 6747. <https://doi.org/10.3390/su13126747>

Цвијановић, Д., Гајић, Т. (2024). Развојна улога туризма у руралним подручјима. У: Остојић, А., Вашко, Ж., & Пржуљ, Н. (ур.), *Агроекономски аспекти одрживог развоја* (стр. 505–551). Универзитет у Бањој Луци, Пољопривредни факултет. <https://doi.org/10.7251/EORU2410505C>

Yanan, L., Ismail, M. A., Aminuddin, A. (2024). How has rural tourism influenced the sustainable development of traditional villages? A systematic literature review. *Heliyon*, 10(4), e25627. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e25627>

Wang, F., Zhang, Y., Liu, H. (2024). Cultural impacts of mass tourism at hidden costs for local communities in 2025. *Journal of Tourism, Culture, and Management Studies*, 1(2), Article 166. pp 50–60. <https://doi.org/10.17051/JTCMS/01.02.06>

<https://www.globenewswire.com/news-release/2024/12/05/2992190/28124/en/Rural-Tourism-Industry-Report-2024-2028-and-2033.html>, pristupano 04.02.2026.

<https://www.marketresearch.com/Global-Industry-Analysts-v1039/Rural-Tourism-42752076>, pristupano 04.02.2026.

<https://www.srbija.gov.rs/vest/en/181924/mokra-gora-declared-best-tourism-village-in2021.com>, pristupano 09.02.2026.

<https://nkns.rs/cyr/popis-nkns/zlakuška-lončarija>, pristupano 09.02.2026.

https://serbia-business.eu/serbia-promotes-rural-tourism-with-150-million-dinar-incentive-for-local-projects/?utm_source, pristupano 08.03.2026.